

Фауна заплави річки Деркул та біостанції Ново-Ілленко: кажани та комахоїдні (Chiroptera et Eulipotyphla)

Ігор Загороднюк

Луганський національний університет ім. Тараса Шевченка (Луганськ)
e-mail: zoozag@ukr.net

ZAGORODNIUK, I. Fauna of the Derkul river's floodplain and of Novo-Illienko biostation: bats and insectivores (Chiroptera et Eulipotyphla). — A brief description of the location and the entire river valley and their role in the development of zoological research and nature conservation in eastern Ukraine is presented. The review is based on the description and analysis of species composition of two mammalian orders in the ecosystems of the Derkul region (the border river in eastern Ukraine between Ukraine and Russia) and on features of their groups. Information is given on 9 species of 7 genera of Insectivores (2 Erinaceidae, 2 Talpidae, and 5 Soricidae) and 13 species of 6 genera of bats (Vespertilionidae). Species are analysed in a systematic order and by faunal groups (abundant, rare, and phantom species). In the systematic part, comments on the status of presence and an assessment of abundance are provided for each species. For species whose presence is doubtful or only presumed, reasons for their inclusion into the list of local fauna and information about their nearest finds in the region are given.

Вступ

Біостанція «Ново-Ілленко» є полігоном для численних польових досліджень ботаніків та зоологів сходу України, які проходили тут свої перші природничі практики, а надалі приїжджали сюди для збору наукового матеріалу або й проведення конференцій. Огляд історій біостанції представлено у нарисі її керівника Миколи Лисечка (2013), а часті згадки як місця проведення польових практик та зоологічних досліджень — у нарисах з історії досліджень (Ребров & Шепітько 2013; Загороднюк 2013 а) та у звітах про зоологічні конференції (Зізда *et al.* 2006; Загороднюк 2013 б). Завдяки таким передумовам Придеркулля стало одним з найбільш досліджених зоологами, проте, як це не дивно, одним з найменш описаних у зоологічних працях. Лише окремі з них стосуються фауни цих місць, як загально-оглядові (напр. Денщик *et al.* 1999; Денщик & Сулик 2003), так і спеціальні (Самчук 2011).

Мета цієї праці — підвести підсумки довготривалих (близько 10 років) досліджень складу фауни Придеркулля, проведених автором та за його участі в різний час і з різною метою, проте завжди спрямованих на пошук і виявлення тих чи інших видів ссавців, з яких для цього повідомлення обрано два найбільш утаємничені ряди тварин — комахоїдних та кажанив.

Загальна характеристика

Розташування, заповідні ділянки

Біостанція розташована на лівому березі річки Деркул, приблизно за 40 км на північний схід від Луганська та 10 км на схід від Станиці Луганської. Це одна з найсхідніших географічних точок України. Найближчий географічний пункт — залізнична станція «Ілленко» (3 км на північ), с. Сизе (5 км на південь), с. Вільхове (8 км на захід).

Схему цього району показано на рис. 1. З неї видно, що переважна частина території — це заплава Деркулу в близькості до її злиття з заплавою Дінця, де розташовані численні стариці. Деркул вливається в Донець через широку смугу піщаних ареал, характерних для лівобережжя Дінця. На значній площі ці ариени засаджені сосною. Наразі (на час написання нарису) значна частина сосняків вигоріла внаслідок бойових дій та стану безгосподарності, особливо на ділянці між рибгоспом та залізницею.

Біостанція знаходиться безпосередньо біля Іхтіологічного заказника «Деркульський» та вище за течією від ландшафтного заказника «Шарів Кут». Територія іхтіологічного заказника простягається вузькою смугою на 30 км, від сіл Гарасимівка, Комишне та Валуйське до устя Деркулу, площа 90 га, створено 1992 р. (Арапов *et al.* 2008: 102–103). Площа «Шарова Кута» 732 га, охоплює два лісництва — Піщанське та Станично-Луганське, створено його 1998 р. (*ibid.*). Охоронному режиму сприяє прикордонний режим, а також відсутність надійного транспортного сполучення¹. Фактично регулярними відвідувачами території були лише окремі рибалки, грибники та нечасті групи туристів, проте приблизно з 2005–2007 р. (а густіше з 2010–2012) частими стали приїзди до берега груп відпочивальників з провідниками з числа тих, хто раніше проходив літні практики на біостанції або в екотаборі.

Біостанція як науковий центр

На біостанції регулярно проводяться польові навчання ат школи, а також ознайомчі екскурсії, включені до програм природничих наукових конференцій. Тут, зокрема, проходили польові навчання і польові класи в рамках проведення таких конференцій останнього часу: 12 Теріологічна школа-семінар (2005); 13 конференція Робочої групи «Вивчення птахів басейну Сіверського Дінця» (2005); перша конференція циклу «Динаміка біорізноманіття» (2012); друга конференція циклу «Динаміка біорізноманіття» (2013).

На жаль, матеріали з Придеркулля не згадуються у випуску «Фауни України», присвяченому комахоїдним та кажанам (Абеленцев *et al.* 1956), проте наявні в цій монографії матеріали щодо сходу України є цінними.

---

¹ На станцію Ілленко до 2012 р. раз на добу приходив дизель-потяг «Луганськ — 122 км», тричі на день через Станицю, рибгосп та с. Болотенне ходила маршрутка до с. Сизе.

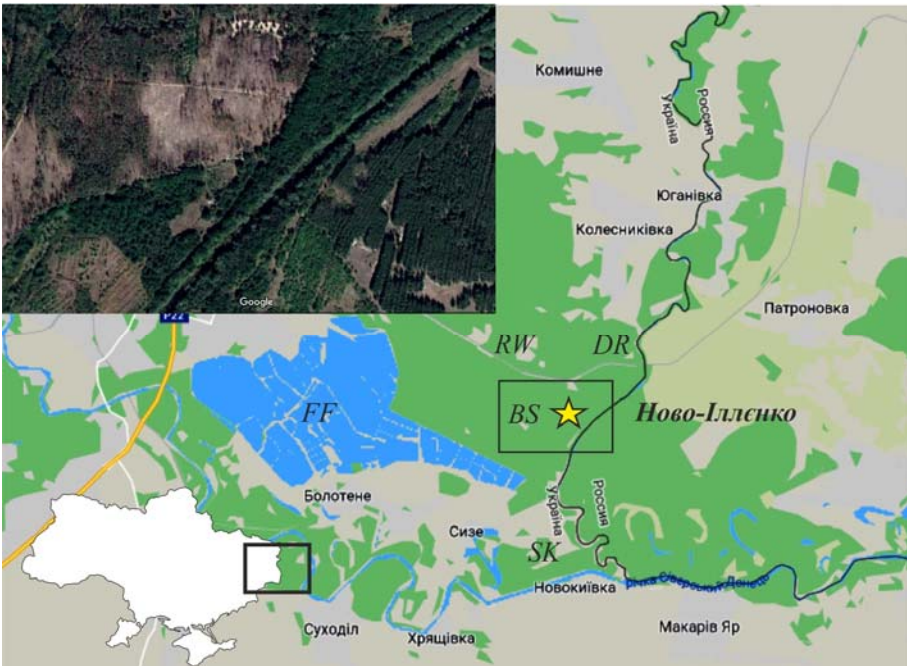

Рис. 1. Загальний огляд району розташування біостанції (BS) і орієнтовні межі Станично-Луганського рибгоспу (FF), ландшафтного заказника Шарів Кут (SK), Іхтіологічного заказника Деркульський (DR). По півночі видимої на карті ділянки проходить залізниця (RW), по півдню — річище Сіверського Дінця (з численними сухими старицями). На видимій ділянці річка Деркул тече на південь, річка Донець — на схід. Територія Рибгоспу та прилегли до неї з півночі ділянки соснових лісів вигоріли внаслідок пожеж, які сталися після 2014 року. Пожежі не зачепили заплавні комплекси, проте звільнили більшість піщаних арен, що сприятиме відновленню степу.

На біостанції щороку упродовж понад 40 років (з 1960-х) проходять польові навчальні практики студентів природничо-географічного факультету Луганського університету, у тому числі зі спеціальностей та дисциплін географія, зоологія, ботаніка, екологія, лісове і садово-паркове господарство. Постійним «сусідом» біостанції є щорічний польовий екоетабір Луганського еколого-натуралістичного центру, і біостанція та науковці університету мають постійну співпрацю з екоцентром та цим його табором¹.

Біостанція не раз ставала базовим табором для багатьох наукових експедицій, зокрема тричі (за участі автора) — табором для зоологічних експедицій наших колег з Національного науково-природничого музею НАН України (Київ) та Мелітопольського університету. У складі цих експедицій були батракологи, герпетологи та іхтіологи, теріологів не було.

¹ Чимало студентів, магістрантів та співробітників факультету є випускниками екоцентру.

Рис. 2. Експедиційна машина з командою зоологів Національного науково-природничого музею під час однієї з їхніх експедицій на схід України, присвячених збору переважно іхтіологічного та герпетологічного матеріалу, до яких у якості провідників та теріологів приєднувалися науковці з лабораторії «Корсак» Луганського педагогічного університету. Фото автора в уроч. «Шарів Кут», 12.07.2008 р.

Рис. 3. Біостанція Ново-Ілленко та її найближчі околиці: базова будівля, вагончики, річка безпосередньо біля біостанції та лучна ділянка серед лісу на межі заплави і сосняків. Фото автора 2005–2010 рр. Восени 2014 р. відбулися незворотні зміни. Будівля частково була зруйнована внаслідок вибухів закинутих в неї гранат, вагончики демонтовані, ліжка з них вивезені, самі вагончики частково знищені, частково вивезені.

Біотопи

Територія біостанції вирізняється високим рівнем гоморобності: тут переважає оброблений ґрунтовий покрив, велика частка декоративних та продуктивних рослин, тому числі багатьох сотень саджанців декоративних хвойників, немаленька теплиця (до 30 м довжини), постійний режим поливу. Відкритої води на біостанції немає. Є близько 10 вікових дубів.

На біостанції розташовані житлові вагончики, в яких влітку (звичайно у червні та липні) поселяють студентів-практикантів. Вагончики мають прогнилі стінки на межі між бічними стінками й дахом, що забезпечує прохід у просторі ніші кажанам, зокрема нетопирам-пігмеям (докладніше далі). Наявність кажанів видає рясний послід на стінках вагончиків і шум у сутінковій годині, а також часті зальоти молодих кажанів всередину вагончиків або провалювання їх у вагончики через недбало закриті зсередини віддушини.

Уздовж Деркулу проходить водозабірною системою, представлена потужними будовами: водогінними насосними станціями, що стоять через кожні 200–500 м, уздовж Деркулу, на віддалі 20–100 м від річки. Уздовж цієї лінії водогону проходить просіка, а самі будинки звичайно розташовані на пагорбах, обнесені дрютяною загорожею на бетонних стовпах і ці обгороджені ділянки завжди добре прокошені. Практично у всіх таких будівлях розміщуються колонії кажанів (переважно нетопирів пігмеїв), на прокосах часто поселяються сліпачки, там часто зустрічаються гадюки та ящірки; це місце реєстрації землерийок, зокрема білозубок, а також їжаків.

Заплава Деркулу — унікальне утворення для сходу України в цілому: тут під високими ледь не зімкненими кронами прибережних дерев тече мілководна широка річка, з шириною порядку 20–30 м і переважними глибинами до 1 м, проте з доволі глибокими ямами (вирами) в частині ділянок, особливо у 3–4 км нижче за течією від біостанції. На річці на перекатах завжди були переїзди з підсіпкою будівельним сміттям (зокрема й на кадрі: рис. 3), через які возили контрабанду, проте з чим постійно боролися прикордонники, роблячи на всіх підходах і під'їздах до річки глибокі рови (до 2 м глибини, 2–3 м ширини і 5 м довжини), в яких можна було знайти тварин, що потрапили у пастку (не раз це ставало перешкодою і для дослідників).

Береги високі, надто правий, на якому розміщена біостанція, місцями борова тераса піднята над водою на 10–20 м, частіше 3–5 м, зі смугою густої прибережної рослинності, численними впалими у воду деревами і групами надводної рослинності (очерети, аїри, комиші). Заплава заросла листопадними деревами, а характерна для таких річок ландшафтна дорога, яка повторює контури заплави, відділяє корінний заплашний ліс від сосняків. У сосняках в низовинах є групи чагарників і дерев, включно з дубами, що формують осередки природної рослинності, яка існувала між дюнами. По межі соснового лісу вивішені сотні штучних гніздівель типу синичників.

Піщані дюни широко представлені в районі біостанції, як у безпосередній близькості, майже цілком засаджені сосною (проте зі збереженими фрагментами псамофітного степу), так і на віддалі, як з боку Дінця, так і в районі залізниці та за нею, в напрямку до с. Колесниківка. Серед інших примітних особливостей в зоні піщаних дюн Придінців'я завжди можна бачити його індикаторів — ящурку-еремію піщану (*Eremias arguta*) та сліпачка степового (*Ellobius talpinus*) (Загороднюк & Коробченко 2014).

Нижче за течією, у місці впадання водотоків з рибгоспу заплава Деркулу сходиться з заплавою Дінця. Тут місцевість виразно горбиста, з численними луговинами та перелісками, «лісостепового» вигляду. Місцевість цілком безлюдна і не має ні дачних ділянок, ні іншої забудови, тут бувають тільки рибалки, косарі, мисливці, лісники і зовсім нечасто туристи.

Склад теріофауни

Попередні зауваги

З біостанції описано новий для науки вид ссавців — *Eptesicus lobatus* Zag., 2009. З числа унікальних об'єктів цього дослідження тут мешкає також перша з відомих для сходу України (і одна з небагатьох відомих в Україні) материнська колонія нетопира пігмея (*Pipistrellus pygmaeus*), виду, наявність якого в Україні вперше встановлена 2000 р. (Лимпенс 2000) і яких ідентифіковано в колонії на біостанції (Загороднюк & Коробченко 2008). Звідси походить значна кількість колекційних зразків (переважно гризунів, проте є також кажани і землерийки), які збирали студенти-практиканти для передачі у фонди Зоологічного музею Луганського університету.

За даними місцевих зоологів, накопиченими з 1965 р. (Денщик & Сулик 2003), в заплаві річки Деркул відмічено 60 видів ссавців, серед яких згадано такі аборигенні види¹: їжак білочеревий, рясоніжка велика, нічниця ставкова, куниця (без уточнень), тхір темний, норка європейська, сліпачок степовий, норця руда, мишка лучна, а серед видів, що з'явилися, або відновилися як «рідкісні ще у 1950-х роках» (дата і факт депресії не зрозумілі, оскільки в ті роки біостанції не було) — мідія звичайна, єнот уссурійський, куниця кам'яна, ласка, візон річковий, видра, борсук, нутрія, бобр, шур водяний, ондатра, мишак лісовий, пацюк сірий, свиня лісова.

Окрім того, у довідниках щодо заповідного фонду Луганщини (Сова *et al.* 2005 та ін.) для території ландшафтного заказника «Шарів Кут» (нижче за течією від біостанції) відмічені їжачок вухатий, вечірниця гігантська і мала тощо. У наступному (II) виданні «ПЗФ Луганщини» (2008 р.) для заказника «Шарів Кут» знову зазначено ці та інші види, дослівно так:

«Із ссавців звичайними є заць-русак, білка звичайна, бобр європейський, норка європейська, борсук, козуля звичайна, дика свиня та ін., із рідкісних — вухатий їжак, мала вечірниця.» (Арапов *et al.* 2008: с. 112).

Джерела такої інформації не відомі, і фактів на користь цього немає². У перекладі на мову фактів, відомих автору і накопичених у публікаціях стосовно біостанції та в колекціях, а також у переказах співробітників біостанції, ліс-

¹ Українські назви наведено тут за: Загороднюк & Ємельянов 2012.

² З огляду на історію місцевої природоохорони автор припускає, що в основі довідки — обґрунтування заповідного статусу території, підготовлене місцевими природознавцями В. Суликом (бл. 1951–†2001) та В. Денщиком (1956–†2010).

ників та колег по університету, що тут проводять щорічні практики зі студентами, ця інформація має бути переписана так:

«Із ссавців тут інколи зустрічаються заєць сірий та вивірка лісова, є одне поселення бобра європейського, припускається можливість мешкання норки європейської, відомі заходи на територію (сліди на дорогах) борсука європейського, регулярно відмічаються сарни європейські та свині дикі тощо, а, виходячи з відомих ареалів рідкісних видів та наявних біотопів, тут можна припустити мешкання їжачка вухатого та вечірниці малої.»

На жаль, подібних довідок і повідомлень з наведенням фантомних видів як напевно присутніх в тому чи іншому заповідному об'єкті є дуже багато. Інколи потрібні роки, щоби таке спростувати, бо довести відсутність складніше, ніж присутність. Складності додає те, що подібні згадки майже завжди стосуються ймовірних видів, хоча бувають винятки¹.

Як показали бесіди з колегами, дотичними до створення заповідних об'єктів, такі вказівки є умисними і робляться для обґрунтування доцільності створення заповідного об'єкту, як вимагає закон: приводом для створення є не очевидна цінність, у т.ч. наявність незайманих ландшафтів для ландшафтного заказника, а вказівка на наявність на пропонуваній під заповідання ділянці *червонокнижних* видів, що *de facto* не можна перевірити, на те вони й червонокнижні (могли скоротити ареал, вимерти, сховатися; тим паче нічні тварини, не відомі лісникам та потенційним рецензентам).

Анотований список видів

Порядок наведення видів та номенклатура подані за оглядом «Ссавці сходу України» (Загороднюк 2012) з уточненнями видових назв та їхніх авторів за контрольним списком теріофауни України (Загороднюк & Ємельянов 2012). Ключовими джерелами про рідкісні види ссавців Луганщини є огляди, підготовлені з М. Коробченко (Загороднюк & Коробченко 2008, 2014).

Ряд Мідицеподібні, *Soriciformes* (*Soricomorpha* auct.)

«Традиційна» назва ряду — *Insectivora*, поширена останніми роками — *Eulipotyphla*, прийнята автором уніфікована назва — *Soriciformes*, що у вузькому розумінні (без їжаків) збігається за обсягом з *Soricomorpha* (тип — родина *Soricidae* з типовим родом *Sorex*). У фауні регіону — три родини, кожна з яких представлена 2–3 родами, у тому числі: родина їжаківих — два види двох родів (один із них — фантом, другий «напівфантом», спорадично присутній), родина кротових — два види двох родів (один фантом), родина мідицевих — п'ять видів трьох родів (один із цих видів фантомний).

---

¹ Першість у подібних знахідках тримає заказник «Нагольний кряж», в обґрунтуванні якого вказано невідомих для цього регіону нічницю ставкову та сліпака білозубого, який взагалі поширений на Одещині. Це обґрунтування є на сайті <http://ptryoda.in.ua/>

Родина їжаків, Erinaceidae Fischer, 1814

Мова про два види двох різних родів, з яких однозначно представленим в екосистемах Придкерулля є лише один — їжак білочеревий.

Їжак білочеревий, *Erinaceus roumanicus* Barrett-Hamilton, 1900 — типовий, хоча й не чисельний, мешканець біостанції та її околиць. Загалом у Придкеруллі їжаки рідкісні і по суті мешкають тільки біля людей. Це дозволяє припускати, що їжаки тут, ймовірно, є вселенцями, доволі тісно пов'язаними з культурним ландшафтом. Фактично автором щоразу за один нічний маршрут (зокрема на обліках кажанів) відмічалися 1–2 їжаки. Одного разу біля біостанції в невеликій (до півметра) засипаній листям ямі виявлено їжачиху з їжаченятами (бл. 1.07.2012). Їжаки на Луганщині популярні: діти з екотабору і студенти-практиканти часто влаштовують фотосесії, а місцеві жителі (а часом і дачники) нерідко мітять їжаків фарбами, щоби доводити сусідам право власності на цих натхненних хижаків і санітарів.

Їжачок вухатий, *Hemiechinus auritus* (Gmelin, 1770) — фантомний вид, що цілком очікуваний для зони псамофітних степів, типових для району біостанції (до засадження сосною), проте фактично відомий лише у помітно віддалених від Придкерулля районах (Шевченко 2008; Загороднюк & Коробченко 2008, 2014), а найближча знахідка з числа відмічених за останні 20 років відома з околиць Луганська (Кондратенко & Джос 2004), тобто на іншому березі Дінця. Вказівка на мешкання цього виду на території «Шарова Кута» (Арапов *et al.* 2008), використана по суті для обґрунтування надання цій території заповідного статусу, ймовірно без підстав, не може бути прийнята як науковий факт. Неодноразово обстежена автором територія цього заказника, очевидно, не може бути зоною мешкання цього виду.

Родина кротові, Talpidae Fischer, 1814

Хохуля руська, *Desmana moschata* (Linnaeus, 1758) — вид, що зник у басейні Дінця: остання достовірна знахідка зроблена 1979 року В. Суликом у «Придінцівській заплаві» (оз. Грузьке) поруч зі Станицею Луганською (Загороднюк *et al.* 2002). У доповнення до цієї інформації є повідомлення мисливствознавця Біловодського району про те, що йому відомі два випадки здобування хохулі на Деркулі в межах цього району у 1986–1990 рр. (докладніше викладено у цьому збірнику: Мележик 2015). В районі біостанції в межах Деркульського заказника придатних для хохулі заводей чи стариць немає.

Кріт європейський, *Talpa europaea* Linnaeus, 1758 — обмежено поширений на Луганщині вид, доволі жорстко прив'язаний до заплави Сіверського Дінця, його середньої течії, не нижче Станиці Луганської (Кондратенко *et al.* 2005). Надалі вид було виявлено в районі Деркульської біостанції (Коробченко 2008), де його локальна популяція була доволі обмежено поширена. Подальший докладний аналіз всіх місць реєстрації виду в басейні Дінця дозволив з'ясувати закономірності поширення виду та темпи його експансії (Коробчен-

ко 2009). Останні оцінено швидкістю 15 км/рік, що є одним з найбільших темпів розселення видів у регіоні. Можна припустити, що за останні 2–3 роки вид розселився долиною Дінця до Колесниківки або й Гарасимівки.

Родина мідичеві, Soricidae Fischer, 1814

Загалом нечисельна група, представлена у регіоні 5 видами. Частка землерийок в угрупованнях дрібних ссавців, за аналізом даних СЕС за останні 25 років (майже 29 тисяч пастко-діб) для двох районів, що охоплюють Придеркулля, складає 8,06 % (табл. 1). Неявним домінантом (4,1 %) є мідича звичайна (*Sorex araneus*), друге місце посідає білозубка мала, *Crocidura suaveolens* (3,6 %). Мідича мала (*Sorex minutus*) є рідкісною (0,4 %), а в відлогах до 1990-х років взагалі не була відома (Загороднюк & Кузнецов 2009). Білозубка велика (*Crocidura leucodon*) в таблицях обліків СЕС відсутня, а рясоніжка велика (*Neomys fodiens*) на ловчих лініях за цей період і в двох проаналізованих районах (Станично-Луганський та Біловодський) не відмічена.

Білозубка мала, *Crocidura suaveolens* (Pallas, 1811) — відносно звичайний вид, відомий за ловами пастками та у здобичі котів та сов. Нерідко вид восени з'являється в людських будівлях. В пелетках відмічений двічі: один екз. (з 341 ссавців) ідентифіковано в пелетках вухатої сови з Гарасимівки (Кондратенко *et al.* 2001); дві особини (з 44) там само в пелетках сича, *Athene noctua* (Кузнецов & Кондратенко 1999). Два «свіжі» зразки є в колекції С. Філіпенка з Городища, 2015 р. (ідентифікація М. Товпинця). За матеріалами Луганської обласної СЕС, частка цього виду у відлогах становить 3,6 %, всього за останні 25 років здобуто 139 екз. Особливістю виду є нерівномірність його розподілу по території: його виявлено в 19 серіях ловів з 249, позаяк у *Sorex araneus* таких серій 43, тобто вдвічі більше при такій самій частці у відлогах. Якщо ж рахувати тільки природні біотопи Придеркулля¹, то частка є ще меншою: мова про лише 11 екз. (0,60 %) в лише 6 серіях ловів (із 148).

Таблиця 1. Землерийки в ловах дрібних ссавців в межах Станично-Луганського та Біловодського районів за 1989–2014 рр. (тобто 25 років)*

Показник	Пастко-діб та обловів	Всіх дрібних ссавців, екз.	<i>Sorex minutus</i>	<i>Sorex araneus</i>	<i>Crocidura suaveolens</i>	<i>Neomys fodiens</i>
Разом	28875	3870	16	157	139	0
Разом обловів	249	249	11	43	19	0
Частка			0,41	4,06	3,59	0,00

* Відомості з бази даних про обліки дрібних ссавців Луганською обл. СЕС, основу якої підготовлено 2006–2008 рр. В. Кузнецовим і яку надалі автор вів і опрацьовував спільно з О. Фастовим та С. Заїкою; її попередній аналіз опубліковано раніше (Загороднюк & Кузнецов 2009).

¹ Без сільгосполів, будівель, скирт тощо і тільки по долині Деркулу, а переважно це Гарасимівка, менше Ілленко, Болотенне, Красний Деркул, Талівка, Городище.

Рис. 6. Білозубки Придеркулля. Ліворуч — виготовлення каналок студентами в уроч. «Шарів Кут» (10.05.2012); у центрі — білозубка мала (*Crocidura suaveolens*) з устя Деркулі (відлов живопасткою в окол. с. Миколаївка, 25.08.2007), праворуч — зразок білозубки з біостанції «Ново-Ілленко», який був прийнятий за *Crocidura leucodon* (22.10.2010). Фото автора.

Такі відлови були в стаціях «волога» (6 екз.), «неугіддя» (3), «лісосмуга» (2). Поза цими біотопами вид в цілому в Придеркуллі (два адміністративні райони) найчастіше ловили в скиртах (99 екз.)¹ та вологих стаціях (31).

Білозубка білочерева, *Crocidura leucodon* (Hermann, 1780) — по суті фантомний вид. Очевидно, проблеми виникають через морфологічну подібність з великорозмірними і контрастно забарвленими екземплярами попереднього виду, *Crocidura suaveolens*. Серед здобутих на біостанції зразків один був подібний до *C. leucodon* (рис. 6), проте за наполяганням М. Товпинця (особ. повід.) перевизначений як *C. suaveolens*. Інших вказівок на цей вид з Луганщини немає (Загороднюк & Коробченко 2008). Не виключено, що цього виду взагалі немає в регіоні, але чи він зник, чи його й не було — не ясно.

Рясоніжка велика, *Neomys fodiens* (Pennant, 1771). Вид рідкісний в регіоні, жодного разу не відмічений на пастко-лініях ні на Деркулі, ні в цілому у обох адмінрайонах, що охоплюють Придеркулля (табл. 1). Відомо дві фактичні знахідки в Станично-Луганському районі: окол. с. Макарове (знайдено загинлим на дорозі, 17.06.2007, в кол. автора: Заїка 2008); Станично-Луганський рибгосп, обвідний канал (зловлено восени 1991 або 1992 р., дані В. Ветрова: Загороднюк & Коробченко 2008). За повідомленням рибалок, на Деркулі спостерігали «водяних землерийок», зокрема в окол. Біловодська у 1980-х роках і в окол. Біостанції у 2000-х. Найбільш віддалена у бік верхів'їв знахідка — с. Мусіївка Міловського р-ну: волога стація, n=1, 09.2005, зразок в колекції автора (Кузнецов & Загороднюк 2008).

Мідиця мала, *Sorex minutus* Linnaeus, 1766 — рідкісний у фауні Луганщини вид, який до 1990 р. в ловах обласної СЕС не реєстрували (Загороднюк & Кузнецов 2009), і в давній літературі не згадували (Сахно 1963), тому на підставі аналізу цих та подібних джерел визнаний вселенцем (Загороднюк 2012). Всього в регіоні дослідження (два адмінрайони, які охоплюють Придеркулля),

¹ Фактично тільки до 1998 р. включно, позаяк пізніше цей «біотоп» фактично зник.

при ловах дрібних ссавців пастками на обліках, що проводять колеги з обласної СЕС, за 1989–2014 рр. здобуто 16 екз. (0,41 % від всіх дрібних ссавців). З них лише 9 особин зловлено в природних стаціях Придеркулля, у серед них «волога» (6 екз.) та «невгіддя» (3), тобто набір біотопів і співвідношення часток аналогічні даним для *S. araneus* (див. далі). В пелетках сов з території Луганської області в цілому не відомий (є лише одна реєстрація у пелетках пугача з невідомого місця).

Мідця звичайна, *Sorex araneus* Linnaeus, 1758. Найбільш поширений в регіоні вид землерийок, характерний для багатьох типів місцезнаходжень, зокрема й заплава Деркулу і мішаних деревостанів з розвиненою підстилкою. За даними обласної СЕС (табл. 1), його частка серед всіх землерийок в двох районах, що охоплюють Придеркулля (Станично-Луганський і Біловодський райони), — понад 50 %, в частка у відловах дрібних ссавців — 4,1 %. Ця частка росте з роками, в цілому для Луганщини: від 0,02 у 1957–1965 до 5,10 % після 2000 р. (Загороднюк & Кузнецов 2009). Вид займає широкий спектр біотопів: його виявлено у вдвічі більшій кількості серій обловів (43), ніж інші види землерийок (табл. 1). Вид є частою здобиччю кішки, що мешкає на біостанції. За ключовими для виду стаціями зловлені зразки (дані СЕС для двох згаданих адмінрайонів за 1989–2014 рр.) розподіляються так: «ліс» (78), «волога [стація]» (48 екз.), «невгіддя» (16), «байрак» (9), інші — 0–5.

Ряд Лиликоподібні, *Vespertilioniformes* (Chiroptera auct.)

Ряд є одним з найрізноманітніших серед ссавців регіону, всі види яких представляють одну родину, диференційовану на рівні регіону на 6 родів: *Myotis* (4 види), *Plecotus* (1), *Nyctalus* (3), *Pipistrellus* (3), *Vespertilio* (1), *Eptesicus* (1). Фоновими є лише по одному виду з родів *Nyctalus* (*noctula*), *Pipistrellus* (*pygmaeus*) та *Eptesicus* (*lobatus*), ще два зустрічаються умовно регулярно (*Myotis daubentonii* та *Plecotus auritus*), всі інші рідкісні або відомі лише за одиничними знахідками на суміжних теренах. Тобто з 13 видів лише 5 закономірно присутні, з них лише три є типовими для регіону.

Трибу Нічниці та Вухані, *Myotini et Plecotini*

Мова про 5 рідкісних і дуже рідкісних видів, з яких безпосередньо в районі біостанції відомі лише два (вухань бурій та нічниця вйчаста), ще один відомий у близьких частинах Придеркулля (нічниця степова). Знахідки інших видів відомі з ще більш віддалених частин Луганщини, проте знахідки всіх їх високо ймовірні для району розташування біостанції.

Нічниця вйчаста, *Myotis nattereri* (Kuhl, 1817) — прямо в околицях біостанції цей вид не здобували, проте подібні до цього виду нічниць високочастотні (понад 45–50 кГц) ультразвукові сигнали двічі відмічали на маршрутах уздовж Деркулу. Один екз. здобуто 2001 р. у Придінцівській заплаві в уроч. «Ріг» (5.07.01), ловчими тенетами (Петрушенко *et al.* 2002). Цей фрагмент аре-

алу разом із знахідкою в Першозванівці Лутугинського району (дані автора) разом із раніше зробленими знахідками у Проваллі (Загороднюк 2006), на Ізюмській Луці (Влащенко 2006) та у Святих Горах (Скубак 2008) є очевидно новим, не відомим до 2000 р. і віддаленим від інших знахідок виду в Україні. Всі знахідки виду на сході України приурочені до заплавних лісів долини Дінця та його приток, і деркульські знахідки є очікуваними.

Нічниця ставкова, *Myotis dasycneme* (Boie, 1825) — вид для Придеркулля не відомий, проте є близькі знахідки. Найближчі вказівки (з певними сумнівами щодо ідентифікації) відомі для Дінця в окол. сіл Валуйське та Миколаївка Станично-Луганського р-ну і копалень в окол. м. Голубівка («Кіровськ») Перевальського р-ну Луганщини (Загороднюк & Коробченко 2008). Знахідки цього виду у Придеркуллі найбільш імовірно на ставках Станично-Луганського рибгоспу (їхня площа до 2 тис. га); в районі біостанції придатних місцезнаходжень (зокрема й широких плес) немає.

Нічниця північна, *Myotis brandtii* (Eversmann, 1845) — один з найбільш рідкісних видів кажанів регіону, відмічений в районі дослідження лише раз, при тому на віддалі від біостанції, в урочищі «Ріг» на заповідній ділянці «Придінцівська заплава», ідентифікація за колекційним зразком у колекції Лабораторії біорізноманіття в Університеті імені Даля, зібраним 8.08.2001 (Zagorodniuk & Korobchenko 2009); надалі цей зразок переданий (обмінаний на інші види) у колекцію автора, нині у фондах ННПМ.

Нічниця степова, *Myotis aurascens* Kuzyakin, 1935 — рідкісний у фауни регіону вид, відомий за кількома віддаленими знахідками. Вказівки для заповідника «Придінцівська заплава» зі статусом «фоновий» наводяться без деталей, з посиланням на картотеку заповідника, під назвою «*Myotis mystacinus*» (Кондратенко 1998, 2001). Інша відома знахідка (за фото, без можливості уточнення, *aurascens* чи *brandtii*) — зразок з поселення в тріщинах вапнякових відслонень в балці на південній околиці м. Луганськ (Загороднюк & Коробченко 2008; за фото С. Фоміна). Єдина достовірна знахідка для району — в Станично-Луганському р-ні, де вид (як *Myotis mystacinus*) знайдено О. Кондратенком (n = 2, в кол. ННПМ) 24.05 та 16.06.1998 р. (Загороднюк & Годлевська 2001; Загороднюк & Коробченко 2008), згодом перевизначений як (Загороднюк, 2012; Загороднюк & Коробченко 2014). Пізніше вид вказаний також для верхів'їв р. Ковсуг на території с. Верхньобогданівка Станично-Луганського району, де його зловлено кілька разів у літній час — 27.07.13, 19.04.14, 04.05.14, 07.06.14 (Ребров 2014). У Придеркуллі при обловах ловчими тенетами цей вид нами не зловлений.

Вухань бурий, *Plecotus auritus* (Linnaeus, 1758) — звичайний вид кажанів регіону в цілому та Придеркулля зокрема (Загороднюк & Коробченко 2008; Rebrov 2014). В районі біостанції вид кілька разів відмічений в синичниках: по 1–2 екз. у червні–липні 1985–1988 рр., це було два або три рази (дані М. Самчука та В. Ветрова: Загороднюк & Коробченко 2008). Врешті, такі дані опублі-

ковано на знак інтересу до них (Самчук 2011). Враховуючи початок експансії в Україні *P. austriacus* (Zagorodniuk & Postawa 2007), можна очікувати його появу на Луганщині. Аналіз ознак близько 30 екз. з трьох різних місцезнахождень Луганщини відкладає таку новину. Ці два види вуханів загалом добре розрізняються за екстер'єром, і кожну нову знахідку вуханів варто перевіряти на видову приналежність в очікуванні появи нового виду.

Триба Hemonipi, Pipistrellini

Загалом у складі регіону триба нетопирів представлена 6-ма видами двох родів (вечірниця та нетопир), з яких чотири види відмічені при всіх типах обліку — за ультразвуками, відловах павутинними сітками, обстеженнях сховищ, інших варіантах знахідок: такими є вечірниця дозріна, нетопирі пігмей, лісовий та білосмугий. Знахідки (власне, мова про вказівки в літературі) двох інших видів у Придеркуллі є сумнівними, проте їхня наявність в регіоні цілком можлива; це — вечірниця мала й велетенська.

Вечірниця мала, Nyctalus leisleri (Kuhl, 1817). Фантомний вид, жодного разу не виявлений і відсутній в результатах обловів. Його згадано в обґрунтованні Ландшафтного заказника «Шарів Кут» (Сова *et al.* 2005; Арапов *et al.* 2008). Місцевість навколо біостанції має достатню кількість придатних для оселення цього виду високостовбурних мішаних лісів з достатньою кількістю дупел, проте жодних надійних фактів присутності немає. Найближча достовірна знахідка є далекою — у Кременських лісах біля оз. Клешня (Петрушенко *et al.* 2002). З огляду на регулярні знахідки цього виду при цілеспрямованих його пошуках, що показано для суміжної Харківщини (Влащенко 2009) його подальші знахідки у Придеркуллі високо ймовірні.

Вечірниця дозріна, Nyctalus noctula (Schreber, 1774). Вид є типовим для регіону, проте майже виключно для мережі річкових долин, зокрема й для заплавлених лісів Придеркулля (Загороднюк & Ребров 2014). Типовий об'єкт реєстрації при обліках кажанів за ультразвуками в різних частинах району досліджень. В районі біостанції вид багаторазово відмічений при ловах кажанів павутинними сітками, включно з відловами лактальних самиць і молодих прибулих самців (разом зловлено порядку 20–30 особин цього виду), всі в літній період, у червні-липні. Всі виявлені його літні сховища — це дупла у різного виду великих деревах в заплавлій частині Деркулу.

Вечірниця велетенська, Nyctalus lasiopterus (Schreber, 1780) — вид, що відомий з регіону, проте жодної достовірної знахідки у Придеркуллі немає. Важливо, що більшість реєстрацій цього виду в Україні стосуються саме східних областей України і прилеглих районів РФ (Лисецкий & Куниченко 1952; Бахтадзе *et al.* 1990). Вид тричі відмічений в районі досліджень, тільки дистанційно (в польоті), тому говорити про наявність виду передчасно. Проте, така ймовірність є високою, тому вид має залишатися у переліках як об'єкт уваги. Його згадують для «Придінцівської заплави» (Кондратенко 1998; Арапов *et al.*

2008)¹ та приміських зон Луганська (Загороднюк & Заїка 2009), всі рази на підставі візуальних зустрічей тварин у польоті.

Нетопир білосмугий, *Pipistrellus kuhlii* (Kuhl, 1817) — типовий вид антропогенних місцезнаходжень Луганщини, звідки, очевидно, і почалася його експансія в Україні (Кондратенко 1998; Загороднюк & Негода 2001). Вид на Луганщині є виразним синантропом (Загороднюк & Коробченко 2008; Ребров 2012), і район біостанції та загалом вся смуга Придеркулля не привабливі для цього виду. Саме тому його відлови на біостанції відсутні, проте за ультразвуком вид реєстрували не раз, що може бути пов'язано з зальотами особин зі Станції Луганської та з Колесниківки, звідки знахідки виду точно відомі і зразки звідти були не раз досліджені автором. Звичайний вид і в «Придінцівській заплаві», де його і ловили, і реєстрували за ультразвуком (Петрушенко *et al.* 2002). Колекційні зразки відомі з Гарасимівки, де вид був виявлений під підвіконнями дитсадка (Кондратенко 1998, 1999).

Нетопир лісовий, *Pipistrellus nathusii* (Keyserling, Blasius, 1839). Попри очікувану високу частку в угрупованнях лісового типу і часті згадки в літературі (Кондратенко, 1998; Петрушенко *et al.* 2002), вид є рідкісним в регіоні. Загалом на Луганщині, не рахуючи реєстрацій з використанням УЗ-детектора (що дає помилки), відомо три знахідки: у Кремінній (окол. оз. Клішня, 1 екз. в тенетах, самка, 30.06.2001: Петрушенко та ін., 2002); у Придінцівській заплаві (оз. Став в уроч. «Ріг», 1 екз. в тенетах, самка, 5.07.2001: Петрушенко та ін., 2002); на біостанції Ілленко (1 екз. в тенетах, самець, 04.07.2009: дані автора: фото на рис. 7). Оскільки у цього виду нетопирів диференціація літніх ареалів самиць і самців не виразна (Негода 2002), виявлення обох статей, що й мало місце, є цілком очікуваним.

Нетопир пігмей, *Pipistrellus pygmaeus* (Leach, 1825). Вид довгий час наводили для фауни Луганщини як «*P. pipistrellus*» (Кондратенко 1998; Петрушенко *et al.* 2002), проте у подальшому підтверджена присутність тільки виду *P. pygmaeus* (Загороднюк & Коробченко 2008). Зокрема, це показано і для зібраних О. Кондратенком зразків «*P. pipistrellus*» нетопирів, які зберігаються в ННПМ і перевизначені автором як *P. pygmaeus*. Наявність колоній цього виду з'ясована з першого з відвідань автором цього місця у 2005 р. і подальшого моніторингу колонії та перегляду морфології понад 250 особин (жилкування крил та інші деталі відзнято у понад 50 екз.; приклад типового жилкування показано на рис. 8). Основні колонії нетопира-пігмея, виявлені автором, розміщені в районі біостанції, у двох місцях — у трьох житлових вагончиках, в їхніх стінах, та в двох водогінних станціях. Кожна з таких колоній являє собою групу з ~70–150 самиць, проте за рахунок прибулих у червні кількість особин зростає, і серед них з'являються самці.

---

¹ «В нічний час у лісах і над озерами можна бачити кожанив: нетопира-карлика, вухана бурого, вечірниць руду і велетенську, кожана двоколірного, нічницю вусату» (Арапов *et al.* 2008: 54).

Рис. 7. Нетопир лісовий (*Pipistrellus nathusii*) з біостанції (самець) та деталі його морфології: ліворуч — голова звіра, в центрі — крилова болона з жилкуванням (на просвіт), праворуч — морфологія пеніса (довгий, з різким згином на пів довжини). 04.07.2009, фото автора.

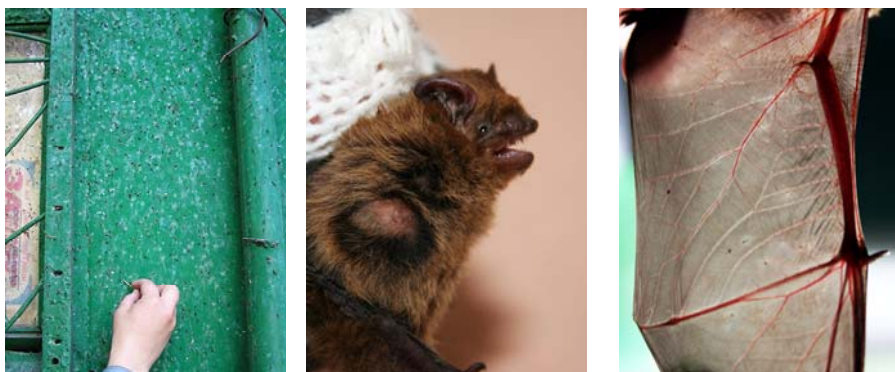

Рис. 8. Нетопирі пігмеї (*Pipistrellus pygmaeus*) з колонії в Ново-Ілленко: а) стіна вагончика з послидом (2005 р.), б) самка пігмея у стані активної лактації (16.07.2009; хутро в області соска роздухано), в) жилкування крила на просвіт (2009 р.) — добре видно дві основні «доріжки», що формують «розвитку», без перегинів і перемичок поперечними жилками.

Триба Лилику та Пергачі, Vespertilionini et Eptesicini

У фауні регіону лише два види двох різних родів.

Лилик двоколірний, *Vespertilio murinus* Linnaeus, 1758 — формально невідомий для району біостанції вид кажанів, відомий для більшості районів Луганщини, надто в осінній період, за соціальними звуками токуючих самців (Загороднюк & Коробченко 2008). В районі біостанції (і загалом на Придеркуллі) відома лише одна фактична знахідка виду, в будівлі. Проте на Луганщині в цілому його знахідок чимало, надто восени в Луганську та інших містах (*ibid.*). Найближчі до Придеркулля знахідки — в Придінцівській заплаві (Кондратенко 1998) та в заказнику Кондрашівський, де вид відмічений як за ультразвуком, та і при ловах тенетами (Петрушенко *et al.* 2002).

Пергач хозарський, Eptesicus lobatus (Zagorodniuk, 2009) — типовий синантроп, один з найбільш численних видів кажанів регіону, що посідає друге місце за чисельністю після нетопира пігмея, зокрема й на біостанції, а так само в усіх прилеглих селищах, включно з Сизим, Болотеним, Станицею, і далі на північ — Колесниківкою та Гарасимівкою. Чимало колекційних зразків походять з біостанції та Колесниківки, у тому числі зловлених автором. Біостанція та Колесниківка — типові знаходище *Eptesicus lobatus*, типова серія зберігається у Зоологічному музеї Львівського університету (Загороднюк 2009). Ключова ознака — наявність розвинутої епіблеми з Т-подібним хрящовим скелетом, особливо добре розвинутого у самиць і загалом у дорослих особин. На біостанції колонія заселяє простір між стелею і горищем в єдиній кам'яній будівлі, загальна чисельність колонії бл. 30–50 особин, які тут мешкали цілорічно, у тому числі видавали свою присутність взимку частими переміщеннями «у стелі». З огляду на участь виду в зоонозі сказу (Загороднюк & Коробченко 2011) аналіз зразків на сказ проведено двічі (2008 та 2013 р.), позитивні результати підтверджено обласною ветслужбою у червні 2013 р. Того ж 2013 року співробітниками біостанції колонію знищено.

Аналіз складу фауни

Зміни фауни є нормальним процесом у ситуації, коли вони є природними, відповідають типовим для регіону екологічним сукцесіям, зокрема й змінам заплави внаслідок її природних змін.

Такими звичайно є зміни, що пов'язані з обводненістю ріки та відповідним розвитком заплавної рослинної угруповань, як на заплавної терасі, так і в надзаплавних, зокрема й дібровних. У цьому сенсі заплава Деркулу завдяки своєму прикордонному статусу і слабкому розвитку цивілізаційної інфраструктури зберегла ознаки віргільності.

Проте поява дачних селищ (наприклад в районі Колесниківки), виразне зростання рекреаційного навантаження в останні 5 років (2009–2014 рр.), розширення активності лісгосподарських структур явно порушують цілісність і стабільність природних комплексів Придеркулля. Попри це, тут до останнього часу існував (і мав би існувати надалі) явний осередок біорізноманіття, що засвідчує і картування різноманіття Луганщини: Придеркулля потрапляє в одну з 4 ключових територій нарівні з Кременною, Проваллям та районом Стрільцівського степу (Загороднюк & Коробченко 2008).

Серед інших видів в цьому осередку відмічені такі види ссавців, як видра річкова, хохуля руська, норка європейська, нічниця ставкова, а також такі коловодні види, як рясоніжка велика, нічниця водяна. Тут відмічені вечірниці велика та мала, їжачок вухатий (деталі див. вище). З інших груп хребетних тварин тут звичайними є: полоз візерунковий, ящурка піщана, гадюка степова з плазунів, селява азовська, щипавка донська, ялець Данилевського та вирезуб з променеперих риб (Загороднюк & Коробченко 2014).

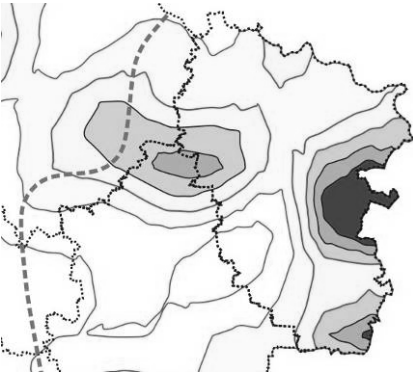

Рис. 9. Щільність розподілу знахідок раритетних видів ссавців у регіоні досліджень за сумою усіх даних. Оцінки за даними на 2008 рік, на підставі вивчення поширення видів ссавців з трьох списків: Червоної книги України (13 видів), Червоного списку МСОП (7), Додатку 2 до Бернської конвенції (22 види) (фрагмент мапи із: Загороднюк & Коробченко 2008). Очевидно, що Придерикулля має значно більшу значимість порівняно з усіма іншими районами сходу України.

Фоновий комплекс видів є загалом невеликим. Регулярно (тобто при кожному обліку на маршруті або ловах пастками) можна реєструвати 6 видів (повні назви вище): їжак білочеревий (*Erinaceus roumanicus*), мідія велика (*Sorex araneus*), білозубка мала (*Crocidura suaveolens*), вечірниця дозорна (*Nyctalus noctula*), нетопир пігмей (*Pipistrellus pygmaeus*), пергач хозарський (*Eptesicus lobatus*). Три з них є синантропами — їжак, нетопир та пергач.

З названих видів пергачі (*Eptesicus lobatus*) є осілою колонією, яка живе в цегляному будинку, між стелею і горищем, інколи їм можна було спостерігати перед вечірнім вильотом в петлях шиферу, що вкриває дах. Полювання часто йшло як над агрокомплексом біостанції, так і за її межами, на великих галявинах, узліссях та над річкою; біля будівлі реєструвалися лише на вльоті/вильоті, часто в сітках для лову кажанів.

Натомість, нетопирі пігмеї (*Pipistrellus pygmaeus*), які формують потужні материнські колонії у вагончиках та у водогінних станціях, часто подовгу літали навколо сховищ, зокрема й на біостанції, хоча ясно, що більшість особин з цих колоній (щонайменше 100–150 в кожному поселенні) полювали поза біостанцією. Вечірниця дозорні (*Nyctalus noctula*) на самій біостанції не відловлювалися (лише раз молодий самець в сітці біля річки), проте їх не раз реєстрували в польоті за ультразвуками і силуетами, а їхні колонії виявлено в дуплах старих дерев в багатьох місцях навколо біостанції та на віддалі від неї; їхнє полювання не раз відмічено на великих галявинах та над річкою.

Їжаків білочеревих (*Erinaceus roumanicus*) в лісі і уздовж річки зустрічали не часто і абсолютна більшість зустрічей була саме біля біостанції. Напевно, це пов'язано як з наявністю прихистків та присутності людей (а, отже, відсутності хижаків, зокрема й лисиць), так і багатим комплексом безхребетних, що становлять його кормову базу, а також підгодівлі — як прямої з боку людини, так і непрямої, за рахунок постійної (фактично щоденної) здобичі котів (дрібні птахи, полівки, мишаки, мідії, соні), яку ті нерідко залишали недоторканою, а тому доступною їжакам та іншим тваринам.

Обидва види землерийок, мідія звичайна (*Sorex araneus*) та білозубка мала (*Crocidura suaveolens*) є типовими для району біостанції і регулярно зустрічаються й на самій садибі; білозубку малу восени нерідко реєструють в будівлі біостанції (що загалом характерно для цього виду).¹

Раритетне ядро фауни представлене 8 видами, зокрема трьома видами комахоїдних та п'ятьма видами кажанів. Серед цих комахоїдних — кріт європейський (*Talpa europaea*), рясоніжка велика (*Neomys fodiens*), мідія мала (*Sorex minutus*). Серед кажанів — нічниця війчаста (*Myotis nattereri*) та північна (*Myotis brandtii*), вухань бурий (*Plecotus auritus*), нетопир лісовий (*Pipistrellus nathusii*) та лилик двоколірний (*Vespertilio murinus*).

Всі ці види фактично зареєстровані в районі біостанції або Придеркуллі в цілому, з них тільки три види зареєстровані безпосередньо в районі біостанції та Придеркулля (*Talpa europaea*, *Sorex minutus*, *Plecotus auritus*, *Pipistrellus nathusii*). Натомість, інші виявлені на віддалі від 10 до 20 км, хоча очевидно, що їхні популяції мешкають не лише в місцях фактичної реєстрації, але й в інших районах Приднінчів'я та Придеркулля, зокрема й в районі біостанції. Крота раніше тут не було, його проникнення відмічено влітку 2007 р., і це була перша реєстрація виду у Придеркуллі в цілому — його порії відтоді часто реєстрували безпосередньо біля біостанції (Коробченко 2008). Мідія мала (*Sorex minutus*) зловлена автором лише один раз пасткою на лузі біля біостанції. Вуханя автор, на жаль, жодного разу сам не виявив, проте цей вид кілька разів був відмічений у синичниках біля біостанції (Самчук, 2011), його не раз відмічали в Приднінчівській заплаві (Кондратенко 1998) та на північ від району досліджень — у верхів'ях річки Ковсуг (Ребров, 2014). *Pipistrellus nathusii* достовірно відмічений лише одного разу — самця зловлено сіткою при облові колонії нетопирів пігмеїв прямо на біостанції.

«Віддалені» за місцезнаходженнями види відомі з таких місць: рясоніжка велика (*Neomys fodiens*) — північніше Станиці, в окол. с. Макарове, на узбіччі автодороги, недалеко від р. Бродок (Заїка, 2008); нічниця північна (*Myotis brandtii*) та війчаста (*M. nattereri*) відомі за фактичними знахідками тільки на віддалі, зокрема в уроч. «Ріг» на заповідній ділянці «Приднінчівська заплава» (Петрушенко та ін., 2002 та ін.), проте очевидно, що за наявними біотопами вони мають бути виявлені і тут, що попередньо підтверджують результати вивчення спектру ультразвуків кажанів в районі біостанції. Попри понад 20-30 ночей обловів кажанів сітками на просіках в районі біостанції та у віддаленіших частинах заплави р. Деркул ці два види кажанів не виявлені. Так само формально невідомим для району біостанції залишається лилик двоколірний (*Vespertilio murinus*), не раз відмічений у віддаленіших районах.

---

¹ Наприклад, облов живопастками заплавної тераси Деркулу, проведений спільно з Л. Контрімавічюсом та С. Корнієнко 22–23.10.2010, дав такі результати: *Sorex araneus* (2), *Crocidura suaveolens* (3), *Sylvaemus tauricus* (2), *Micromys minutus* (1), *Microtus obscurus* (1).

Фантомна група включає сім видів розглянутих груп ссавців, у тому числі три види комахоїдних та чотири види рукокрилих. Серед комахоїдних такими є їжачок вухатий (*Hemiechinus auritus*), хошуля руська (*Desmana moschata*), білозубка білочерева (*Crocidura leucodon*); серед кажанів — нічніці степова (*Myotis aurascens*) та ставкова (*M. dasycneme*), вечірниця мала (*Nyctalus leisleri*) та велетенська (*N. lasiopterus*).

Їхній статус в межах цієї «фантомної» групи різний — перші три є ймовірно зниклими в регіоні, проте раніше відомими якщо не у складі локальних фаун, то в межах регіону в цілому, при тому в аналогічних або близьких біотопах. Друга група — рідкісні види, які напевно недообліковані і напевно будуть виявлені при подальших більш інтенсивних пошуках.

Загалом можна говорити про те, що комахоїдні як група наземних хребетних, що строго прив'язана до місцевих умов, зокрема й топічно, є більш вразливою, а тому й представленою у фантомній групі ймовірно зниклими видами. Натомість, кажани, також по суті комахоїдні, проте більш мобільні і здатні швидше міняти свої місця оселення, а також здатні до міграцій (хоч локальних, хоч дальніх), представлені в цій групі видами, знахідки яких не відбулися не через їх зникнення, а через рідкісність та значно більш прихований спосіб життя. Подальші дослідження напевно дадуть нові відомості саме про кажанів, аж ніяк не про комахоїдних.

Багаторічні зміни фауни. Ця тема розглядалася неодноразово стосовно фауни Луганщини, зокрема у працях І. Сахна (1969) щодо ссавців, С. Панченка (1969) та В. Сулика (2000) стосовно птахів, С. Фоміна (2012) стосовно риби. Цієї теми не раз торкався і автор з колегами, зокрема щодо дрібних ссавців при обліках пастками в різних районах Луганщини, на підставі даних за останні 50 років (Загороднюк & Кузнецов 2009), в цілому теріофауни Луганщини (Загороднюк, 2012) та її раритетного ядра (Загороднюк & Коробченко 2014). Фауна Придеркулля, як відмічено в цьому розділі, зазнала найменших історичних змін, пов'язаних з прямими антропічним та антропогенними факторами. Ступінь її віргільності (незайманості) можна порівняти хіба що з окремими частинами Донецького Кряжу.

Проте, ці фактори всепроникні, і людина деталі більше змінює природні комплекси, отруює їх промисловими скидами та сільгоспхімією, знищує деревостани, розбудовує мережу доріг та населених пунктів дачного типу. Все це в даний час переживає Придеркулля. Зміни, як відбулися за останні півроку–рік в регіоні, дозволяють сподіватися на певний ступінь відновлення природи: заборона полювання, суттєве обмеження всіх форм природокористування, зменшення рекреаційного навантаження на природні комплекси напевно сприятимуть покращенню екологічного стану ріки і прирічкових екосистем. Очевидно, що ключові фактори занепаду фауни Придеркулля — людські. Тому зменшення присутності людини (а це тепер стало реальністю) може позитивно позначитися на стані і змінити негативні тенденції на краще.

Показана на початку цього огляду карта району біостанції з майже остаточно висохлим рибгоспом і суттєво вигорілим неприродним для цих місць сосновим лісом, створеним на піщаних аренах Придінців'я та Придеркулля, — свідчення того, що природа здатна до відновлення. Те, що навіть після потужних пожеж останнього року прирічкові деревостани залишилися незайманими або мало порушеними — також добра ознака.

Звісно, дуже прикро, що зруйновано біостанцію, зник дослідницький стаціонар. Проте його відновлення — це дуже проста і легко здолана задача порівняно з відновленням природних комплексів. А за сучасних можливостей організації високо мобільних і добре екіпірованих експедиційних груп така втрачає перешкодою для нових моніторингових досліджень та її охорони фауни. Будемо сподіватися, що подальша історія природних комплексів Придеркулля залишиться мало залежною від людських впливів або й навіть стане ще менш залежною, і природа цього регіону буде відновлюватися.

Література • References

- Абеленцев, В. І., І. Г., Підоплічко Б. М. Попов. 1956. *Загальна характеристика ссавців. Комахоїдні, кажани*. Вид-во АН УРСР, Київ, 1–448. (Серія: Фауна України; Том 1, вип. 1). [Abelentsev, V. I., I. G. Pidoplichko, B. M. Popov. 1956. *General Characteristics of Mammals. Insectivores, Bats*. Acad. Sci. Ukr. RSR Press, Kyiv, 1–448. (Fauna of Ukraine; Vol. 1, Is. 1). (In Ukrainian)]
- Арапов, О. А., Т. В. Сова, В. Б. Ференц, О. Ю. Іванченко. 2008. *Природно-заповідний фонд Луганської області*. БАТ «ЛОД», Луганськ, 1–168. [Arapov, O. A., T. V. Sova, V. B. Ferents, O. Y. Ivanchenko. 2008. *Nature Reserve Fund of Luhansk Region*. LOD, Luhansk, 1–168. (In Ukrainian)]
- Бахтадзе, Г. Б., И. М. Ковалева, Р. И. Лихотоп. 1990. Дополнительные данные о находках гигантской вечерницы (*Nyctalus lasiopterus*) в СССР. *Материалы по экологии и фаунистике некоторых видов рукокрылых*. Институт зоологии АН УССР, Киев, Препринт № 90.4: 3–5. [Bakhtadze, G. B., I. M. Kovaleva, R. I. Likhotoptop. 1990. Additional data about findings of *Nyctalus lasiopterus* in USSR. *Materials on Ecology and Faunistics of Some Bat Species*. Institute of Zoology, AS of Ukr. SSR, Kyiv. Preprint № 90.4: 3–5. In Russian]
- Влащенко, А. С. 2006. Рукокрылые западной части Изюмской Луки — материалы к заповеданию. *Научные исследования на территориях природно-заповедного фонда Харьковской области*. Вып. 2. Харьков, 73–82. [Vlshchenko, A. S. 2006. Bats of the western part of Izyumska Luka: materials for nature protection. *Scientific Research in the Territories of the Nature Reserve Fund of the Kharkiv Oblast*. Issue. 2. Kharkiv, 73–82. (In Russian)]
- Влащенко, А. 2009. Сучасний стан вечерниці малої (Chiroptera) на території Харківської області. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **51**: 145–156. [Vlaschenko, A. 2009. Current status of Leisler's bat (Chiroptera) on the territory of Kharkov region. *Visnyk of Lviv Univ. Biology series*, **51**: 145–156. (In Ukrainian)]
- Денщик, В. А., Т. М. Косогорова, В. Г. Сулик, В. Р. Маслова. 1999. Флора та фауна заказника «Шарів Кут». *Заповідна справа в Україні на межі тисячоліть* (Мат-ли Всеукр. конф.). Канів, 116–117. [Denshchik, V. A., T. M. Kosogova, V. G. Sulyk, V. R. Maslova. 1999. Flora and fauna of the Shariv Kut Reserve. *Reserve Management in Ukraine*. Kaniv, 116–117. (In Ukrainian)]
- Денщик, В. А., В. Г. Сулик. 2003. Об экологическом состоянии реки Деркул. *Участь громадськості у збереженні малих річок України*. Wetlands International, Київ, 72–73. [Denshchik, V. A., V. G. Sulik. 2003. On the ecological state of the Derkul river. In: *Public Participation in Conservation of Small Rivers in Ukraine*. Wetlands International, Kyiv, 72–73. (In Russian)]
- Загороднюк, І., В. Негода. 2001. Нетопири: *Pipistrellus* та *Hypsugo*. *Міграційний статус кажанів в Україні*. Українське териологічне товариство, Київ, 65–72. (Novitates Theriologicae; Pars 6).

- [Zagorodniuk, I., V. Negoda. 2001. Pipistrelle bats of the genus *Pipistrellus* and genus *Hypsugo*. In: Zagorodniuk, I. (ed.). *Migration Status of Bats in Ukraine*. Ukrainian Theriological Society, Kyiv, 65–72. (Novitates Theriologicae; Pars 6). (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І., О. Кондратенко, В. Домашлінець, та ін. 2002. *Хошуля (Desmana moschata) в басейні Сіверського Дінця*. ННПМ НАН України, Київ, 1–64. (Праці Теріологічної школи; Вип. 4). [Zagorodniuk, I., O. Kondratenko, V. Domashlinets, et al. 2002. *Russian Desman (Desmana moschata) in the Siversky Donets Basin*. Kyiv, 1–64. (Proceedings of the Theriological School; vol. 4). (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І. В. 2006. Ссавці східних областей України: склад та історичні зміни фауни. *Теріофауна сходу України*. Луганськ, 217–259. (Праці Теріологічної школи; Вип. 7). [Zagorodniuk, I. 2006. Mammals of eastern provinces of Ukraine: composition and historical changes of the fauna. *Mammal Fauna of Eastern Ukraine*. Luhansk, 217–259. (Proceedings of the Theriological School; Vol. 7). (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І., М. Коробченко. 2008. Раритетна теріофауна східної України: її склад і поширення рідкісних видів. *Раритетна теріофауна та її охорона*. За ред. І. Загороднюка. Луганськ, 107–156. (Праці Теріологічної школи; Вип. 9). [Zagorodniuk, I., M. Korobchenko. 2008. Rare fauna of eastern Ukraine: composition and distribution of rare species. In: Zagorodniuk, I. (ed.). *Rarity Mammal Fauna and its Protection*. Luhansk, 107–156. (Series: Proceedings of the Theriological School; Vol. 9). (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І. 2009. Морфологія епіблеми у кажанів та її мінливість у *Eptesicus "serotinus"* (Mammalia). Вісник Львівського університету. Серія Біологічна, **51**: 157–175. [Zagorodniuk, I. 2009. Morphology of post-calcarial lobe in bats and its variation in *Eptesicus "serotinus"* (Mammalia). *Visnyk of the Lviv University. Series Biology*, **51**: 157–175. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І., С. Заїка. 2009. Нові дані про поширення рідкісних видів кажанів та гризунів (Chiroptera et Rodentia) на Луганщині, східна Україна. *Вестник зоології*, **43** (6): 564. [Zagorodniuk, I., S. Zaika. 2009. New Data on the Distribution of rare Bat and Rodent Species (Chiroptera et Rodentia) in Luhansk Region, Eastern Ukraine. *Vestnik zoologii*, **43** (6): 564. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І., В. Кузнецов. 2009. Багаторічний моніторинг угруповань дрібних ссавців Луганщини: аналіз бази даних Луганської обласної СЕС за 1957–2008 роки. *Zoocenosis–2009. Біорізноманіття і роль тварин в екосистемах*. Лира, Дніпропетровськ, 329–331. [Zagorodniuk, I., V. Kuznetsov. 2009. Long-term monitoring of small mammal communities in Luhansk province: analysis of database of Luhansk sanitary-epidemiological station for 1957–2008. *Zoocenosis–2009. Biodiversity and role of animals in ecosystems*. Lira Press, Dnipropetrovsk, 329–331. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І. 2012. Ссавці сходу України: зміни переліку й рясноти видів від огляду І. Сахна (1963) до сучасності. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: біологія*, **16** (1035): 97–108. [Zagorodniuk, I. 2012. Mammals of the Eastern Ukraine: changes in species list and abundance since I. Sakhno review (1963) to now. *The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: Biology*, **16** (№1035): 97–108. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І. В., І. Г. Ємельянов. 2012. Таксономія і номенклатура ссавців України. *Вісник Національного науково-природничого музею*, **10**: 5–30. [Zagorodniuk, I. V., I. G. Emelianov. 2012. Taxonomy and nomenclature of mammals of Ukraine. *Proceedings of the National Museum of Natural History*, **10**: 5–30. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І. В. 2013а. Кафедра зоології. *Факультет природничих наук: шляхами зростання*. За ред. В. Д. Дяченка та ін. Елтон-2, Луганськ, 142–173. [Zagorodniuk, I. V. 2013. Department of Zoology. In: *Faculty of Natural Sciences: by Ways of Growth*. Ed. by V. D. Diachenko et al. Elton-2 Publ., Luhansk, 142–173. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І. В. 2013б. Дослідницька мережа «Міжрегіональна робоча група з вивчення птахів басейну Сіверського Дінця»: до 20-ліття створення та діяльності (1993–2013). *Беркут*, **22** (1): 68–74. [Zagorodniuk, I. V. 2013. Research network «Interregional working group on birds of Siversky Donets river basin»: to the 20th anniversary of establishment and activity (1993–2013). *Berkut*, **22** (1): 68–74. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І., М. Коробченко. 2014. *Раритетна фауна Луганщини: хребетні першочергової уваги*. ШИКО, Луганськ, 1–220. [Zagorodniuk, I., M. Korobchenko. 2014. *Rare Fauna of Luhansk Re-*

- gion: *Vertebrates of Priority Attention*. SHYKO Press, Luhansk, 1–220. (In Ukrainian)]
- Загороднюк, І., С. Ребров. 2014. Структура ареалу *Nyctalus noctula* (Mammalia) на сході України та формування нових зимівельних груп в урболандшафті. *Вісник Львівського університету. Серія біологічна*, **67**: 138–147. [Zagorodniuk, I., S. Rebrov. 2014. Pattern of geographic distribution of *Nyctalus noctula* (Mammalia) in eastern Ukraine and the formation of new hibernating groups in urban landscapes. *Visnyk of the Lviv University. Series Biology*, **67**: 138–147. (In Ukrainian)]
- Заика, С. 2008. Новая находка *Neomys fodiens* на востоке Украины. *Раритетна теріофауна та її охорона*. Луганськ, 107–156. (Праці Теріологічної школи; вип. 9). [Zaika, S. 2008. A new record of *Neomys fodiens* in Eastern Ukraine. *Rarity Mammal Fauna and Its Protection*. Ed. I. Zagorodniuk. Luhansk, 264–265. (Series: Proceedings of the Theriological School, vol. 9). (In Russian)]
- Зізда, Ю., А. Дулицький, О. Приходько. 2006. XII Теріологічна школа-семинар «Синантропія ссавців та фауна урбоєкосистем». *Праці Теріологічної Школи*, **7**: 344–347. [Zizda, Yu., A. Dulitsky, O. Prykhodko. 2006. XII Theriological school-seminar "Synanthropy of mammals and fauna of urban ecosystems". *Proceedings of the Theriological School*, **7**: 344–347. (In Ukrainian)]
- Кондратенко, О. В., О. А. Джос. 2004. Нова знахідка вухатого їжака (*Hemiechinus auritus*) на теренах Східної України. *Вестник зоології*, **38** (5): 84. [Kondratenko, O. V., O. A. Dzhos. 2004. New finding of the long-eared hedgehog (*Hemiechinus auritus*) on the terrains of Eastern Ukraine. *Vestnik zoologii*, **38** (5): 84. (In Ukrainian)]
- Лисечко, М. 2013. Навчально-польовий табір «Ново-Ільєнко». *Факультет природничих наук: шляхами зростання*. За ред. В. Д. Дяченка та ін. Елтон-2, Луганськ, 358–363. [Lysechko, M. 2013. Educational and field camp Novo-Ilyenko. In: *Faculty of Natural Sciences: by Ways of Growth*. Ed. by V. D. Diachenko et al. Elton-2 Publ., Luhansk, 358–363. (In Ukrainian)]
- Кондратенко, А. В. 1998. Фауна рукокрыльх Луганской области. *Європейська ніч кажанів '98 в Україні*. Київ, 139–145. (Серія: Праці Теріологічної Школи, вип. 1). [Kondratenko, O. 1998. Bat fauna of the Lugansk province. *European Bat Night '98 in Ukraine*. Kyiv, 139–145. (Proceedings of the Theriological School, Vol. 1). (In Ukrainian)]
- Кондратенко, О. В. 1999. Перша знахідка нетопира середземноморського (*Pipistrellus kuhli*) на Луганщині. *Вестник зоології*, **33** (3): 96. [Kondratenko, O. V. 1999. The first find of the Mediterranean bat (*Pipistrellus kuhli*) in Luhansk region. *Vestnik zoologii*, **33** (3): 96. (In Ukrainian)]
- Кондратенко, О. 2001. Рукокрылые степных районов Луганщины. *Міграційний статус кажанів в Україні*. За ред. І. Загороднюка. Українське теріологічне товариство НАН України, Київ, 118. (Novitates Theriologicae. Pars 6). [Kondratenko, O. 2001. Bats of steppe regions of Luhansk Oblast. *Migration Status of Bats in Ukraine*. Ed. I. Zagorodniuk. Kyiv, Ukrainian Theriological Society, NAS of Ukraine, 118. (Novitates Theriologicae. Pars 6). (In Russian)]
- Кондратенко, А., В. Кузнецов, В. Тимошенко. 2001. Особенности питания ушастой совы (*Asio otus*) в Донецко-Донских и Приазовских степях. *Вісник Луганського педагогічного університету. Біологічні науки*, № 6 (38): 116–120. [Kondratenko, O., V. Kuznetsov, V. Timoshenkov. 2001. Peculiarities of diet of the long-eared owl (*Asio otus*) in the Donets-and-Don and Azov steppes. *Visnyk of the Luhansk University. Biological Sciences*, № 6 (38): 116–120. (In Russian)]
- Кондратенко, О., Пилипенко, Д., Дьяков, В. 2005. Особливості розповсюдження крота європейського в долині середньої течії р. Сіверський Донець. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Біологія*, **17**: 165–168. [Kondratenko, O., D. Pilipenko, V. Dyakov. 2005. The peculiarities of the European mole's distribution in the middle part of the Siversky Donets valley. *Scientific Bulletin of the Uzhgorod University. Series Biology*, **17**: 165–168. (In Ukrainian)]
- Коробченко, М. 2008. Кріт європейський (*Talpa europaea*) в долині річки Деркул на кордоні України та Російської Федерації. *Вестник зоології*, **42** (1): 25. [Korobchenko, M. 2008. European mole (*Talpa europaea*) in the Derkul river valley on the border of Ukraine and Russian Federation. *Vestnik zoologii*, **42** (1): 25. (In Ukrainian)]
- Коробченко, М. А. 2009. Расширение ареала крота европейского (*Talpa europaea*) в долине реки Северский Донец. *Зоологический журнал*, **88** (4): 465–472. [Korobchenko, M. A. 2009. Expansion of the European mole (*Talpa europaea*) from the Siversky Donets river valley. *Zoologicheskyy Zhurnal*, **88** (4): 465–472. (In Russian)]

- Кузнєцов, В., І. Загороднюк. 2008. Нориця *Terricola subterraneus* та рясоніжка *Neomys fodiens* на Луганщині: аналіз даних СЕС за 1990–2007 роки. *Раритетна теріофауна та її охорона*. Луганськ, 270–271. (Праці Теріологічної школи; Вип. 9). [Kuznetsov, V., I. Zagorodniuk. 2008. Vole *Terricola subterraneus* and shrew *Neomys fodiens* in Luhansk province: analysis of database of SES for 1990–2007. *Rarity Mammal Fauna and Its Protection*. Ed. I. Zagorodniuk. Luhansk, 270–271. (Series: Proceedings of the Theriological School; Vol. 9). (In Ukrainian)]
- Лимпенс, Г. 2000. Отчеты о детекторных семинарах в Восточной Европе. Украина. *Novitates Theriologicae*, 2: 28–28. [Limpens, H. 2000. Reports about detector seminars in East Europe. Ukraine. *Novitates Theriologicae*, 2: 28–28. (In Russian)]
- Лисецкий, А. С., А. А. Куниченко. 1952. К фауне летучих мышей (Chiroptera) Харьковской области. *Труды НИИ биологии Харьковского государственного университета*, 16: 87–92. [Lisetsky, A. S., A. A. Kunichenko. 1952. Bat fauna (Chiroptera) of the Kharkiv region. *Proceedings of Research Institute of Biology, Kharkiv State University*, 16: 87–92. (In Russian)]
- Мележик, О. 2015. Рідкісні види середньорозмірних ссавців Придкерулля в межах Біловодського району Луганщини. Дослідження ссавців степових регіонів. Луганськ, Київ, 154–159. (Серія: *Novitates Theriologicae*; Pars 9). [Melezhyk, O. 2015. Rare species of medium-sized mammals of Pryderkulia within the Bilovodsk Raion of Luhansk Oblast. *Mammal Research in the Steppe Regions*. Luhansk, Kyiv, 154–159. (Series: Novitates Theriologicae; Pars 9).
- Негода, В. 2002. Статеві структура популяцій негопирів *Pipistrellus nathusii* та *P. pipistrellus* в Україні. *Вісник Луганського державного педагогічного університету. Біологічні науки*, № 1 (45): 112–113. [Negoda, V. 2002. Sexual pattern in populations of *Pipistrellus nathusii* and *P. pipistrellus* in Ukraine. *Visnyk of the Luhansk Pedagogical University. Biological Sciences*, No. 1 (45): 112–113. (In Ukrainian)]
- Панченко, С. Г. 1969. Изменение фауны птиц Луганской области за столетний период. *Охраняйте родную природу: сборник научных работ. Выпуск 2*. Донбасс, Донецк, 106–114. [Panchenko, S. G. 1969. Changes in the bird fauna of the Luhansk region over a hundred-year period. *Protect the Native Nature: a collection of scientific papers. Issue 2*. Donbass, Donetsk, 106–114. (In Russian)]
- Петрушенко, Я. В., О. В. Годлевська, І. В. Загороднюк. 2002. Дослідження населення кажанів в заплаві Сіверського Донця. *Вісник Луганського державного педагогічного університету. Біологічні науки*, № 1 (45), 121–124. [Petrushenko, Ya., L. Godlevska, I. Zagorodniuk. 2002. Investigations on bat communities in the Siversky Donets flood-lands. *Visnyk of the Luhansk Pedagogical University. Biological Sciences*, No. 1 (45): 121–124. (In Ukrainian)]
- Рєбров, С. 2012. Використання кажанами сховищ антропогенного походження (на прикладі Луганської області). *Динаміка біорізноманіття 2012*. За ред. І. Загороднюка. Луганський університет імені Тараса Шевченка, Луганськ, 166–167. [Rebrov, S. 2012. The use of dwellings of anthropogenic origin by bats (on the example of Luhansk region). *Dynamics of Biodiversity 2012*. Ed. by I. Zagorodniuk. Taras Shevchenko Luhansk University, Luhansk, 166–167. (In Ukrainian)]
- Рєбров, С., В. Шепітко. 2013. Навчальні польові практики екологів: від І до ІІІ курсу. *Факультет природничих наук: шляхами зростання*. За ред. В. Д. Дяченка та ін. Елтон-2, Луганськ, 333–339. [Rebrov, S., V. Shepitko. 2013. Educational and field practices of ecologists: from 1 to 3 courses of study. In: *Faculty of Natural Sciences: by Ways of Growth*. Ed. by V. D. Diachenko et al. Elton-2 Publ., Luhansk, 333–339. (In Ukrainian)]
- Рєбров, С. 2014. Кажани долини річки Ковсуг (Луганська область). *Праці Теріологічної Школи*, 12: 111–113. [Rebrov, S. 2014. Bats of the Kovsuh River Valley (Luhansk Region). *Proceedings of the Theriological School*, 12: 111–113. (In Ukrainian)]
- Самчук, М. Д. 2011. Заселення деревними тваринами штучних гніздівель на території Піщаного лісництва Луганської області. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка: Медико-біол. науки*, № 18 (229): 168–172. [Samchuk, M. D. 2011. Settlement of artificial nests by tree animals on the territory of Sandy forestry of Luhansk region. *Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko University: Med. and Biol. Sciences*, No. 18 (229): 168–172. (In Ukrainian)]
- Сахно, І. І. 1969. Изменение в составе зверей Луганской области. *Охраняйте родную природу: сборник научных работ. Выпуск 2*. Донбасс, Донецк, 114–123. [Sakhno, I. I. 1969. Change in the

- composition of animals in the Luhansk region. *Protect the Native Nature: a collection of scientific papers. Issue 2*. Donbass, Donetsk, 114–123. (In Russian)]
- Скубак, Е. 2008. Гибель рукокрылых на автодорогах в Национальном парке «Святые Горы». *Раритетна теріофауна та її охорона*. За ред. І. Загороднюка. Луганськ, 274–275. [Skubak, E. 2008. Death of bats on roads in the «Sviati Hory» Nature Park (Donetsk province). *In: Zagorodniuk, I. (ed.). Rare Theriofauna and Its Conservation*. Luhansk, 274–275. (Series: Proceedings of the Theriological School. Vol. 9). (In Ukrainian)]
- Сова, Т. В., Ю. О. Кононов, В. Б. Ференц, О. Ю. Іванченко. 2005. *Природно-заповідний фонд Луганської області*. Луганськ, 1–260. [Sova, T. V., Y. O. Kononov, V. B. Ferents, O. Y. Ivanchenko. 2005. *Nature Reserve Fund of Luhansk Region*. Lugansk, 1–260. (In Ukrainian)]
- Сулик, В. Г. 2000. Изменения орнитофауны среднего течения реки Северский Донец за последние 100 лет. *Птицы бассейна Северского Донца. Выпуск 6–7*. Донецк, 48–50. [Sulyk, V. G. 2000. Changes in the avifauna of the middle reaches of the Siversky Donets River over the past 100 years. *Birds of the Siversky Donets Basin. Issue 6–7*. Donetsk, 48–50. (In Russian)]
- Шевченко, С. 2008. Їжак вухатий (*Hemiechinus auritus*) в Україні: огляд. *Раритетна теріофауна та її охорона*. За ред. І. Загороднюка. Луганськ, 250–258. (Серія: Праці Теріологічної Школи; Вип. 9). [Shevchenko, S. 2008. Long-eared hedgehog (*Hemiechinus auritus*) in Ukraine: a review. *In: Zagorodniuk I. (ed.). Rare Theriofauna and Its Conservation*. Luhansk, 250–258. (Series: Proceedings of the Theriological School. Vol. 9). (In Ukrainian)]
- Фомін, С. 2012. Аналіз іхтіофауни Луганщини. *Динаміка біорізноманіття 2012*. За ред. І. Загороднюка. Вид-во Луганського університету ім. Т. Шевченка, Луганськ, 236–238. [Fomin, S. 2012. Analysis of fish fauna of Luhansk region. *Dynamics of Biodiversity 2012*. Ed. I. Zagorodniuk. Luhansk Taras Shevchenko University. Luhansk, 236–238. (In Ukrainian)]
- Rebrov, S. 2014. Long-eared bats of *Plecotus* genus in Luhansk region. *Studia Biologica*, 8 (2): 141–148.
- Zagorodniuk, I., T. Postawa. 2007. Spatial and ecomorphological divergence of *Plecotus* sibling species (Mammalia) in sympatry zone in Eastern Europe. *Proceedings of the State Natural History Museum (Lviv)*, 23: 215–224.
- Zagorodniuk, I., M. Korobchenko. 2009. *Myotis brandtii* (Mammalia) in Eastern Ukraine: a first identification for fauna of the Luhansk Natural Reserve and Luhansk province as a whole. *Vestnik Zoologii*, 43 (2): 140.

Резюме

ЗАГОРДНЮК, І. Фауна заплави річки Деркул та біостанції Ново-Ілленко: кажани та комахоїдні (Chiroptera et Eulipotyphla). — Представлено стислу характеристику місцезнаходження та всієї річкової долини і їхню його роль в розвитку зоологічних досліджень та природоохорони сходу України. В основі огляду — опис та аналіз видового складу двох рядів ссавців в екосистемах Придеркулля (межова ріка на сході України між Україною і РФ) та особливостей їх угруповань. Загалом наведено інформацію про 9 видів 7 родів комахоїдних (2 Erinaceidae, 2 Talpidae, 5 Soricidae) та 13 видів 6 родів кажанів (всі Vespertilionidae). Види проаналізовано в систематичному порядку, а після цього — за складовими фауни (фонова група, раритети, фантоми). В систематичній частині для кожного виду подано коментарі стосовно статусу його присутності та оцінки рясноти. Для видів, наявність яких сумнівна або тільки припускається, подано підстави їх включення до списку місцевої фауни та відомості про найближчі його знахідки в регіоні.